

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตตำบลวังดิน อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น ๒ ส่วนตามรูปแบบของการวิจัย คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอข้อมูลตามลำดับต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ผู้วิจัยกำหนดสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

$\bar{x}$ แทน ค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean)

S.D. แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม แยกตามสถานภาพ คือ เพศ อายุ อาชีพ และการศึกษา รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนร้อยละ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(N = ๓๕๔)		
ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๕๔	๔๓.๕๐
หญิง	๒๐๐	๕๖.๕๐
๒. อายุ		
๒๐ – ๓๐ ปี	๓๗	๑๐.๔๕
๓๑ – ๔๐ ปี	๑๐๗	๓๐.๒๓
๔๑ – ๕๐ ปี	๑๒๑	๓๔.๑๘
๕๑ – ๖๐ ปี	๕๓	๑๔.๙๗
ตั้งแต่ ๖๑ ปีขึ้นไป	๓๖	๑๐.๑๗
๓. อาชีพ		
พนักงานบริษัท	๓๔	๙.๖๐
ข้าราชการ	๑๙	๕.๓๗

รับจ้าง อื่น ๆ	๒๑๙ ๘๒	๖๑.๘๖ ๒๓.๑๗
๔. การศึกษา		
ป.๑ - ป.๖	๑๘๓	๕๑.๖๙
ม.๑ - ม.๖	๑๒๗	๓๕.๘๖
ปริญญาตรี	๔๑	๑๑.๕๘
ปริญญาโท	๓	๐.๘๕
ปริญญาเอก	-	-

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า กลุ่มผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นเพศหญิง จำนวน ๒๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๕๐ มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๑๘ มีอาชีพส่วนใหญ่คืออาชีพรับจ้าง จำนวน ๒๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๘๖ มีการศึกษาระดับ ป.๑ - ป.๖ จำนวน ๑๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๙๖

๔.๑.๒ ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ๕ ด้าน

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาของพระสงฆ์ ๕ ด้าน โดยภาพรวมและรายด้าน คือ ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษาและสิ่งแวดล้อม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ - ๔.๗ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ โดยภาพรวม ๕ ด้าน

(N = ๓๕๔)

ที่	การพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
๑	ด้านสังคม	๓.๙๘	๐.๗๔๕	มาก
๒	ด้านเศรษฐกิจ	๓.๖๘	๐.๗๘๔	มาก
๓	ด้านการศึกษา	๔.๒๐	๐.๗๖๖	มาก
๔	ด้านวัฒนธรรม	๓.๙๖	๐.๗๕๖	มาก
๕	ด้านสิ่งแวดล้อม	๓.๙๗	๐.๗๖๙	มาก
รวม		๓.๙๖	๐.๗๘๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = ๓.๙๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับดังต่อไปนี้ คือ ด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านสังคม

(N = ๓๕๔)

ที่	การพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
๑	พระสงฆ์มีการจัดอบรมธรรมแก่ประชาชน	๔.๑๘	๐.๗๔๒	มาก
๒	พระสงฆ์ให้ความรู้ แนวคิด เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม	๔.๑๐	๐.๗๒๘	มาก
๓	พระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต	๔.๑๖	๐.๗๒๒	มาก
๔	พระสงฆ์มีการช่วยเหลือสังคมด้วยการบริจาคปัจจัยหรือวัตถุสิ่งของ	๓.๘๑	๐.๗๘๐	มาก
๕	อำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในกิจกรรมของชุมชน	๔.๑๐	๐.๗๕๓	มาก
๖	มีการบริจาคสิ่งของ มอบทุนการศึกษา ช่วยเหลือแบ่งปันให้คนในชุมชนเสมอ	๓.๗๑	๐.๗๖๗	มาก
๗	สอนให้คนในชุมชนมีการพูดจาไพเราะอ่อนหวาน แสดงน้ำใจไมตรีต่อกัน	๓.๙๐	๐.๗๒๔	มาก
๘	มีการให้คำปรึกษาหรือช่วยแก้ไขปัญหในงานของชุมชนเป็นอย่างดี	๓.๗๗	๐.๖๗๘	มาก
๙	พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมกับสมณสาธูป มีความสุภาพเรียบร้อย	๔.๑๐	๐.๖๐๓	มาก
๑๐	พระสงฆ์มีความยุติธรรมในการสั่งสอนอบรม แก่คนในชุมชนโดยเสมอภาคกัน	๔.๐๑	๐.๗๕๘	มาก
รวม		๓.๙๘	๐.๗๔๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในด้านสังคมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = ๓.๘๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์มีการจัดอบรมธรรมแก่ประชาชน ($\bar{x}$ = ๔.๑๘) รองลงมาคือ พระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต ($\bar{x}$ = ๔.๑๖) พระสงฆ์ให้ความรู้ แนวคิด เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม ($\bar{x}$ = ๔.๑๐) พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมกับสมณสาธูป มีความสุภาพเรียบร้อย ($\bar{x}$ = ๔.๑๐) พระสงฆ์มีความยุติธรรมในการสั่งสอนอบรมแก่คนในชุมชนโดยเสมอภาคกัน ($\bar{x}$ = ๔.๐๑) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ มีการบริจาคสิ่งของ มอบทุนการศึกษา ช่วยเหลือแบ่งปันให้คนในชุมชนเสมอ ($\bar{x}$ = ๓.๗๑)

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านเศรษฐกิจ

(N = ๓๕๔)

ที่	การพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
๑	มีการเทศนาเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพที่สุจริต	๓.๘๔	๐.๗๐๒	มาก
๒	มีการจัดตั้งองค์กรชุมชน เช่น มูลนิธิ กองทุน ศูนย์ ฯลฯ	๓.๙๙	๐.๗๔๗	มาก
๓	เป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพของชุมชน	๓.๓๓	๐.๘๑๒	ปานกลาง
๔	มีการเทศนาเกี่ยวกับการออม	๓.๕๓	๐.๗๗๒	มาก
๕	บริจาควัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ	๓.๖๗	๐.๗๕๐	มาก
๖	มีการเทศนาเกี่ยวกับความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ	๓.๗๓	๐.๗๔๓	มาก
๗	จัดทำโครงการเกี่ยวกับการฝึกอาชีพและการสร้างรายได้ในชุมชน	๓.๔๑	๐.๗๖๐	ปานกลาง
๘	วัดมีส่วนส่งเสริมการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับฐานะและบริบทของสังคม	๓.๕๗	๐.๗๕๐	มาก
๙	เป็นผู้นำในการหมั่นเก็บรักษา ดูแลทรัพย์สินที่หามาได้	๓.๗๕	๐.๗๕๓	มาก
๑๐	พระสงฆ์เป็นตัวอย่างในการประพฤติและเป็นกัลยาณมิตรต่อคนในชุมชน	๓.๙๙	๐.๗๖๖	มาก
รวม		๓.๖๘	๐.๗๘๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = ๓.๖๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ยกเว้น เป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพของชุมชน ($\bar{x}$ = ๓.๓๓) และจัดทำโครงการเกี่ยวกับการฝึกอาชีพและการสร้างรายได้ในชุมชน ($\bar{x}$ = ๓.๔๑) ซึ่งมีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด คือ พระสงฆ์เป็นตัวอย่างในการประพฤติและเป็นกัลยาณมิตรต่อคนในชุมชน ($\bar{x}$ = ๓.๙๙) และ มีการจัดตั้งองค์กรชุมชน เช่น มูลนิธิ กองทุน ศูนย์ ฯลฯ ($\bar{x}$ = ๓.๙๙)

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านวัฒนธรรม

(N = ๓๕๔)

ที่	การพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
๑	มีการส่งเสริมการจัดงานประเพณีในวันสำคัญ ๆ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ	๔.๕๙	๐.๖๑๙	มากที่สุด
๒	มีการเทศนาในวันสำคัญ ๆ เช่น วันวิสาขบูชา	๔.๖๒	๐.๖๒๐	มากที่สุด
๓	มีการรวบรวมเอกสาร ตำราทางวัฒนธรรม	๔.๑๙	๐.๗๘๖	มาก
๔	ภายในวัดจัดให้มีที่เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปะวัตถุ	๓.๘๒	๐.๘๓๗	มาก
๕	วัดในชุมชนของท่านเป็นศูนย์กลางการติดต่อประสานงานทางศิลปวัฒนธรรม	๓.๙๑	๐.๗๗๙	มาก
๖	มีการจัดการอบรมธรรมะที่ส่งเสริมการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามและมีคุณค่าของชุมชน	๔.๑๒	๐.๗๕๕	มาก
๗	วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดงานประเพณีที่สำคัญของชุมชน	๔.๔๒	๐.๖๓๔	มาก
๘	วัดเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการสร้างความรักความสามัคคีของคนในชุมชน	๔.๒๕	๐.๖๙๓	มาก
๙	พระสงฆ์เป็นที่พึ่งพาทางจิตใจของประชาชนในยามมีทุกข์ ช่วยเหลือคำปรึกษาและแก้ปัญหาด้านวัฒนธรรมที่ผิด	๔.๐๘	๐.๗๑๙	มาก
๑๐	ช่วยให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปตามกระแสสังคมได้อย่างถูกต้อง	๓.๙๖	๐.๗๓๙	มาก
รวม		๔.๒๐	๐.๗๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในด้านวัฒนธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = ๓.๖๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีการเทศนาในวันสำคัญ ๆ เช่น วันวิสาขบูชา ($\bar{x}$ = ๔.๖๒) และ มีการส่งเสริมการจัดงานประเพณีในวันสำคัญ ๆ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ ($\bar{x}$ = ๔.๕๙) นอกนั้นอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการศึกษา

(N = ๓๕๔)

ที่	การพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
๑	มีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ สามเณร ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงทั้งปริยัติสามัญ/บาลี	๔.๒๘	๐.๖๘๘	มาก
๒	มีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน	๔.๐๙	๐.๗๐๘	มาก
๓	มีการสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน	๓.๘๔	๐.๗๐๖	มาก
๔	มีการสนับสนุนการสร้างโรงเรียนและอาคารเรียนเพื่อการศึกษา	๓.๕๖	๐.๗๙๙	มาก
๕	มีการแจกหนังสือธรรมะ และตำราเรียนแก่คนในชุมชน	๓.๘๐	๐.๗๕๓	มาก
๖	พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ ความสนใจรักใคร่ในการศึกษา	๓.๙๔	๐.๗๐๘	มาก
๗	พระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีในการเพียรพยายามในการศึกษาหาความรู้	๔.๑๕	๐.๗๒๗	มาก
๘	วัดประสานงานกับชุมชนในการเอาใจใส่ในเรื่อง การศึกษาของคนในสังคม	๓.๙๔	๐.๗๔๖	มาก
๙	พระสงฆ์เป็นผู้มีความรู้ และสามารถให้คำปรึกษา และแก้ไขปัญหาการศึกษาในชุมชน	๔.๐๑	๐.๗๓๙	มาก
๑๐	ให้คนชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทางธรรม	๔.๐๑	๐.๗๕๓	มาก
รวม		๓.๙๖	๐.๗๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในด้านการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = ๓.๙๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ มีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ สามเณรได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงทั้งปริยัติสามัญ/บาลี ($\bar{x}$ = ๔.๒๘) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีการสนับสนุนการสร้างโรงเรียนและอาคารเรียนเพื่อการศึกษา ($\bar{x}$ = ๓.๕๖)

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านสิ่งแวดล้อม

(N = ๓๕๔)

ที่	การพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
๑	ร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	๔.๐๕	๐.๗๓๔	มาก
๒	มีการรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน	๓.๙๒	๐.๘๐๖	มาก
๓	จัดบริเวณวัดให้ร่มรื่น เป็นตัวอย่างแก่ชุมชน	๔.๑๘	๐.๗๕๘	มาก
๔	ให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกแก่ชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	๓.๙๙	๐.๗๕๑	มาก
๕	หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม	๓.๗๙	๐.๗๙๒	มาก
๖	มีการเทศนาธรรมะเกี่ยวกับพรหมวิหารธรรมที่เกื้อกูลต่อการรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชน	๔.๐๐	๐.๗๘๖	มาก
๗	สอนให้รู้จักวางตนในการอยู่อาศัยให้เหมาะสมตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่โดยไม่ทำลายธรรมชาติ	๓.๘๗	๐.๗๐๖	มาก
๘	ส่งเสริมให้ชุมชนมีความตระหนักในคุณค่า และชวนช่วยในการหมั่นดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน	๓.๙๒	๐.๗๕๙	มาก
๙	สอนให้คนในชุมชนมีอุเบกขาธรรม คือ พิจารณาให้เห็นความเป็นจริงของสภาวะธรรมชาติ ทั้งผลดีและผลเสีย	๔.๐๐	๐.๗๒๐	มาก
๑๐	ช่วยส่งเสริมชุมชนในการสร้างสรรค์การจัดสภาพแวดล้อมที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในชุมชน	๓.๙๘	๐.๘๐๙	มาก
รวม		๓.๙๗	๐.๗๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในด้านสิ่งแวดล้อมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = ๓.๙๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ จัดบริเวณวัดให้ร่มรื่น เป็นตัวอย่างแก่ชุมชน ($\bar{x}$ = ๔.๑๘) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ($\bar{x}$ = ๓.๗๙)

๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิธีการศึกษาในเชิงคุณภาพนี้ ผู้วิจัยใช้การศึกษาจากภาคเอกสาร ซึ่งเป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก ขันทุติยภูมิ เป็นตำรา หนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง แบบผสมผสานกับข้อมูลที่ได้โดยการสัมภาษณ์และการเสวนากลุ่มย่อย เพื่อเป็นการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และได้เรียบเรียงข้อมูลมานำเสนอตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตตำบลวังดิน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตตำบลวังดิน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี โดยใช้หลักธรรม ๕ ประการ คือ ๑) สังคหวัตถุ ๔ ๒) ทิฐธัมมิกัตถะประโยชน์ ๓) อิทธิบาท ๔ ๔) พรหมวิหาร ๔ และ ๕) หลักสามาอาชีวะ กับการนำไปประยุกต์ใช้ในงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ๕ ด้าน คือ ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษาและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาจากการใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการเสวนากลุ่มย่อย แล้วทำการเรียบเรียงข้อมูลเพื่อนำเสนอเป็นแบบบรรยายเชิงพรรณนาดังต่อไปนี้

(๑) การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนด้านสังคม

จากการศึกษาการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตตำบลวังดิน ในด้านสังคมนั้นพบว่ารูปแบบของการพัฒนานั้นพระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทโดยการทำเป็นกิจกรรมหรือโครงการให้กับชุมชนแล้วอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งแน่นอนว่าพระสงฆ์เป็นผู้นำในการทำโครงการ และมีการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการทำกิจกรรมโครงการนั้น จากการวิเคราะห์ในโครงการพัฒนาชุมชนด้านสังคม คือ โครงการอบรมคุณธรรมและจริยธรรม โครงการอบรมประชาชนประจำตำบล และโครงการหมู่บ้านศีล ๕ จากการดำเนินโครงการพบว่าพระสงฆ์มีการประยุกต์หลักธรรมไปใช้ คือ

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔

พระครูบรรพตกิจจาทร กล่าวว่า ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนนั้นเราย่อมปลูกฝังในหลักธรรมที่เป็นพื้นฐานอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นเข้าอบรมก็ครั้งก็ตาม หรือแม้การเทศนาในวันสำคัญก็มีการสอดแทรกหลักธรรมอยู่ตลอด โดยเฉพาะเรื่องของสังคหวัตถุ ๔ คือเริ่มตั้งแต่ ทาน คือการให้ การเสียสละแบ่งปัน ยกตัวอย่างง่าย ๆ คือ การที่เรามาทำบุญที่วัด ก็ถือว่าทำทาน เป็นการช่วยลดความตระหนี่ถี่เหนียวของเราไปในตัว ปิยวาจา คือ การพูดจาไพเราะ เมื่อเด็กพูดกับผู้ใหญ่ควรมีหางเสียง ครับ ค่ะ อตถจริยา ก็สอนเรื่องการมีจิตอาสาการบำเพ็ญประโยชน์ เช่น เข้ามาในวัดก็ต้องช่วยกวาดลานวัดบ้าง หรือช่วยงานตามความจำเป็นเท่าที่จะทำได้ และประการสุดท้าย คือ สมานัตตา การทำตนให้เสมอต้นเสมอปลาย เป็นคนรู้จักการวางตน เคารพบน้อม การให้เกียรติผู้หลักผู้ใหญ่ หรือแม้กระทั่งการแต่งกายให้เหมาะสม อย่างนี้เป็นต้น ซึ่งเด็ก ๆ ก็จะซึมซับในหลักธรรมนี้อยู่

ตลอดเวลา ทำให้เป็นเด็กที่อ่านอนซอน่าย ไม่ดื้อรั้น และมีจิตใจดี ที่สำคัญที่สุดเราเป็นพระสงฆ์ ก็ควรทำตัวให้ดีเป็นเยี่ยงอย่างแก่เขาด้วย^๑ .

ในข้อนี้จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถามในด้านสังคม ซึ่งพบว่าประชาชนมีความคิดเห็นในด้านสังคมในอยู่ในระดับมาก ข้อหนึ่งที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด คือ พระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต ($\bar{x} = 4.16$) สอนให้คนพูดจาไพเราะ อ่อนหวานอยู่เสมอ อีกทั้งมีการบริจาคของมอบทุนการศึกษา ช่วยเหลือแบ่งปันให้คนในชุมชนอยู่ในระดับมากด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาใช้ได้อย่างชัดเจนและเกิดผลที่สุด

พระปลัดชาญณรงค์ อธิปญโญ อธิบายถึงกิจกรรมในโครงการอบรมประชาชนประจำตำบลว่า การอบรมประชาชนนั้น มุ่งผลประโยชน์สูงสุดคือ การที่เขามีความเข้าใจในการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ ก็เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาประยุกต์ใช้ โดย ๒ ข้อหลักในสังคหวัตถุ ๔ ที่นำมาใช้ได้ง่ายที่สุด นั่นก็คือเรื่องของ ทาน คือการให้ เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว และประชาชนก็ปฏิบัติจนเป็นปกติวิสัยอยู่แล้ว เมื่อนำมาอธิบายถึงอานิสงส์ของทานเพิ่มเข้าไปก็จะเข้าใจง่าย อีกอย่างการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การจัดตั้งผ้าป่าสามัคคี การบริจาคเงินเป็นทุนการศึกษา และแม้กระทั่งการออกไปพัฒนาชุมชนด้วยจิตอาสา อย่างนี้เป็นต้น จะเห็นได้ว่า บางครั้งนั้นพระสงฆ์แทบไม่ต้องได้ใช้การสอนธรรมะให้เขา แต่ประชาชนบางครั้งนำไปประยุกต์ใช้ได้ เนื่องจากมีพระสงฆ์เป็นต้นแบบ เป็นผู้นำ เมื่อพระทำเขาก็ทำ อันนี้เป็นการประยุกต์ในทางอ้อม ประชาชนอาจไม่รู้ว่าเขาใช้หลักธรรมที่ข้อสังคหวัตถุ ทั้งๆ ที่เขาได้นำไปใช้แล้ว อย่างนี้ ดังนั้น อาตมาภาพจึงเห็นว่า การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุนี้ เป็นเรื่องที่ยาก และทำให้ผลจากการปฏิบัติได้จริง นั่นคือความรักความสามัคคีของคนในชุมชนวังดิน^๒

การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

พระปลัดชาญณรงค์ อธิปญโญ เห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาด้านสังคม มีทั้งหมด ๔ ข้อ คือ (๑) การนำหลักอภิญญาสัมปทามาประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาชีวิตการขาดความเพียร เมื่อจะหลีกเลี่ยงจากความเกียจคร้านนานาประการ ที่เป็นหนทางนำพาให้ชีวิตมีความเสื่อมลง (๒) การนำหลักอารักขสัมปทามาประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาชีวิตการไม่รู้จักรักหาทรัพย์ คือการใช้เงินตามหลักธรรมะคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ การตั้งตนไว้อย่างเหมาะสมกับการรู้จักหาทรัพย์และรู้จักรักษาทรัพย์นั้น (๓) การนำหลักกัลยาณมิตตามาประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาชีวิตการคบคน รู้จักเลือกเสวนาบุคคลผู้ทรงคุณทรงปัญญา มีความสามารถซึ่งจะช่วยสนับสนุน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี และ (๔) การนำหลักสมชีวิตามาประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ พยายามใช้จ่ายให้พอเหมาะกับรายได้ของเรา เพราะว่าผู้ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายเกินฐานะของตัวเองจะต้องรู้จักประหยัดทรัพย์พยายามใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้นจึงมีความสุขได้ตามสมควร^๓

^๑ สัมภาษณ์ พระครูบรรพตกิจจาทร, เจ้าคณะตำบลวังดิน เจ้าอาวาสวัดยางจุ่ม, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘.

^๒ สัมภาษณ์ พระปลัดชาญณรงค์ อธิปญโญ, เจ้าอาวาสวัดวังดิน, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

^๓ สัมภาษณ์ พระปลัดชาญณรงค์ อธิปญโญ, เจ้าอาวาสวัดวังดิน, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

พระอริการจันดี จันทโก เห็นว่าการพัฒนาด้านสังคมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้หลักธรรมบางอย่างในการนำมาพัฒนาอย่างจริงจัง ดังเช่นปัญหาในสังคมตอนนี้ คือเรื่องปัญหาความยากจน ทั้งที่บางคนพยายามอย่างเต็มที่เพื่อที่จะให้พอมีพอกิน แต่ไม่อาจชนะใจตนเองได้ หลักธรรมข้อที่สำคัญคือ การนำหลักอริกขสัมปทามาประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาชีวิตการไม่รู้จักรักษาทรัพย์ จึงทำให้ยากจน ด้วยการวางแผนในการดำเนินชีวิตที่ขอบธรรมควรมีไว้ ๓ ประการ คือ (๑) การมีแผนเกี่ยว กับชีวิต (๒) การมีหลักในการสร้างชีวิต (๓) การมีจิตใจแน่วแน่ในจุดหมายที่ตั้งงาม รวมถึงวิธีการเก็บออมทรัพย์ ๔ ประการ คือ (๑) ขยันหาทรัพย์(๒) รู้จักเก็บ (๓) ไม่ประมาทมัวเมาหลุ่มหลงไปกับสิ่งยั่วยวนต่างๆ (๔) เลี้ยงชีวิตพอสมควร และความรู้จักพอประมาณ คือ ความพอดีตามมีตามได้^๔

การประยุกต์ใช้หลักอริบาท ๔

พระอธิการทองย้อย อากสฺสโร กล่าวว่า การประยุกต์ใช้หลักอริบาท ๔ ในงานพัฒนาด้านสังคมนั้น ต้องนำมาใช้กับตัวบุคคลอันเป็นพื้นฐานก่อน เพื่ออำนวยความสะดวกในการอยู่ร่วมกันในสังคม เนื่องจากอริบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่เป็นบาทฐานแห่งความสำเร็จ กล่าวคือต้องสอนให้คนประพฤติปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งโดยส่วนใหญ่พระสงฆ์จะสอดแทรกหลักธรรมนี้ไปตามโครงการที่ได้อบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชน และการจัดให้มีการทำกิจกรรมเสริม ที่สำคัญพระสงฆ์ทุกรูปจะต้องปฏิบัติด้วยตัวเองก่อน เพื่อที่จะได้เป็นตัวอย่างแก่คนในชุมชน กล่าวคือ พระสงฆ์จะต้องมีความพยายามมีความเข้าใจในงานตามโครงการที่จะต้องปฏิบัติ และมีความพอใจที่จะทำเพื่อชุมชนของตนเอง จะมีคุณภาพเท่าเทียมกับสังคมอื่นๆ และจะสามารถอบรมคนในชุมชนได้ตามหลักธรรมอริบาท ๔ คือ

ข้อแรก ฉันทะ ให้ประชาชนมีความพอใจในกิจการงานที่ทำ ในฐานะของตัวเอง

ข้อสอง วิริยะ ให้มีความพากเพียร ในการทำกิจนั้นให้สำเร็จ

ข้อสาม จิตตะ ไม่ทอดทิ้งกิจการงานนั้น ไม่เกียจคร้าน ต้องมีความใส่ใจอยู่เสมอ

ข้อสี่ วิมังสา ต้องคอยสอดส่องดูแลผลแห่งการประกอบกิจนั้นๆ และคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ดีขึ้น จนเกิดประสิทธิภาพแท้จริง

หากคนในชุมชนมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ จะทำให้เป็นชุมชนต้นแบบ และเป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นด้านการดำเนินชีวิตต่างๆทุกด้าน ส่งผลให้เกิดความสุขอย่างแท้จริง^๕

การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔

พระครูบรรพตกิจจาทร ท่านกล่าวว่า ท่านได้นำหลักธรรมนี้มาใช้ในการเทศนาสั่งสอนชาวบ้านอยู่เป็นประจำ เพราะว่าตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคม จากโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน และโครงการอบรมประชาชนประจำตำบลนั้น ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากและสามารถนำหลักธรรมไปใช้ได้อย่างเต็มที่ พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหลักธรรม

^๔ สัมภาษณ์ พระอริการจันดี จันทโก, เจ้าอาวาสวัดเทพนิมิตรจอมคีรีราช, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๗

^๕ สัมภาษณ์ พระอธิการทองย้อย อากสฺสโร, เจ้าอาวาสวัดเขาผึ้ง, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

ประจําใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์เฉกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมาปฏิบัติของผู้ที่ผู้ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๔ ประการ คือ

เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีต่อผู้อื่นและตัวเอง ใครที่อดอยากทุกข์ยากลำบาก อดอยากเรา เราอยากให้เรามีความสุขด้วยการให้ทาน ช่วยเหลือสงเคราะห์เขา เมื่อเรามีความสุขเราก็มีความสุขด้วย แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน เช่น หมา แมว กำลังอดๆ หิวข้าวอยู่ เราก็ให้อาหาร เขาก็มีความสุขในการกิน เราก็มีความสุข แต่ก็ต้องระวังเหมือนกัน ถ้าเราตามใจลูกหลาน เขาอาจพอใจ แต่เสียนิสัยก็เป็นได้ ต้องระวัง พรหมวิหาร มี ๔ ข้อ แต่ต้องเจริญเมตตาก่อน ไม่มีเมตตา กรุณามีไม่ได้ ไม่มีกรุณา มุทิตา อุเบกขาก็มีไม่ได้ การเจริญเมตตาต่างยากกว่าข้ออื่นทุกข้อ

กรุณา คือ มีจิตโอบอุ้ม อยากให้เขาพ้นทุกข์ เป็นจิตที่สูงกว่าและยากกว่าเมตตา เป็นความปรารถนาให้เขาพ้นทุกข์ รู้จักผิดถูกเมื่อเขาทำผิดต้องชี้แจง แนะนำ สั่งสอน เพื่อให้เขาละความชั่วความผิด แก้ไขตัวเอง อันนี้เราต้องมีจิตโอบอุ้ม ถ้าใจดีแต่ใจอ่อนก็ทำไม่ได้ เพราะเราเจตนาดี แต่เขาอาจจะไม่พอใจ อาจจะกระทบกระเทือนใจเขา เขาอาจจะโกรธเรา พ่อแม่ที่เมตตารักลูกก็มีเยอะ แต่คนที่มีกรณาก็น้อย เพราะต้องดู ต้องว่า ต้องสอน บางทีก็ต้องลงโทษด้วย นี่เป็นกรุณามุทิตา คือ พลอยยินดีเมื่อเขาได้ดีมีความสุข ทำจิตยากกว่ากรุณามาก เขาได้ดีกว่าเรา เราไม่อิจฉา ยินดีมีความสุขกับเขาด้วย เช่น เพื่อนรุ่นเดียวกับเราเรียนเก่งกว่าเรา หล่อกว่าเรา รวยกว่าเราตำแหน่งก็ที่สูงกว่าเรา ภรรยาของเขาสวยกว่าภรรยาเรา เราารู้สึกว่าเขาดีกว่าเรา มีความสุขกว่าเรา อะไรๆ ก็ดีกว่าเราทุกอย่าง แต่เรายินดีกับเขาด้วย อันนี้เป็นมุทิตาจิต

มุทิตาจิตนี้ละเอียด ทำยาก ขนาด พระครูบาอาจารย์ ที่มีเมตตา กรุณามาก แต่มุทิตาจิตนี้ก็มียาก มุทิตาจิต เป็นจิตที่ไม่อิจฉา สูงกว่ากรุณา และทำยากกว่า

อุเบกขา วางเฉยนี้ยิ่งยากกว่ามุทิตาจิตอีก อะไรจะเกิด ใครจะนึกก็ไม่ให้หวั่นไหว รักษาใจเป็นกลาง เฉยๆ ต้องเข้าใจกฎแห่งกรรม ทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามกรรม ต้องเข้าใจเรื่องเหตุผลและเหตุปัจจัย ต้องมีปัญญา จึงจะเกิดอุเบกขาได้ เช่น ลูกติดยาเสพติด พ่อแม่ก็ต้องทำใจอุเบกขา เพราะเราได้ทำดีที่สุดแล้ว

สรุปว่า การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในตำบลวังดินนั้นต้องอาศัยหลักพรหมวิหารสี่เป็นพื้นฐานด้วย พระสงฆ์ควรคำนึงถึงและควรปฏิบัติเป็นตัวอย่างเพื่อให้งานพัฒนาด้านสังคมนั้นได้ผลและมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในกลุ่มผู้ปกครอง แม้กระทั่งเจ้าอาวาส ควรนำไปปฏิบัติและควรมีการสอดแทรกพรหมวิหารธรรมนี้ในทุกโครงการ และทำบ่อย ๆ ดังเช่น ที่ทำอยู่ตอนนี้ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคสิ่งของอนุเคราะห์แก่คนยากจนขัดสนในท้องถิ่น อย่างนี้เป็นต้น หลักธรรมข้อนี้เน้นว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองที่จำเป็นจะต้องประพฤติปฏิบัติ ธรรมประจําใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักและกำกับความประพฤติให้เป็นไปโดยชอบ ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ^๒

^๒ สัมภาษณ์ พระครูบรรพตกิจจาทร, เจ้าคณะตำบลวังดิน เจ้าอาวาสวัดยางจุ่ม, วันที่ ๑๘ มกราคม

พระมนตรี ตปสีโล กล่าวว่า หลักพรหมวิหาร ๔ นั้นพระสงฆ์ต้องนำมาปฏิบัติอยู่เสมอ เพราะในการทำงานหรือการพัฒนาสังคมนั้นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมกับชุมชน เมื่อเรามีธรรมคือ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา ก็จะทำให้เกิดบารมีแก่ตัว จะสังเกตเห็นว่าเมื่อพระสงฆ์มีส่วนร่วมใน โครงการหรือกิจกรรมใด ถ้าเป็นผู้นำแล้ว ประชาชนส่วนมากหรือทั้งหมดจะให้ความร่วมมือด้วยดี และแสดงถึงความรักสามัคคีของคนในสังคมด้วย นี่คือผลจากการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้^๗

การประยุกต์ใช้หลักสัมมาอาชีวะ

พระครูบรรพตกิจจาทร กล่าวว่า การประยุกต์ใช้หลักสัมมาอาชีวะในการพัฒนาชุมชนของ พระสงฆ์ในเขตตำบลวังดิน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ว่า คำว่า สัมมาอาชีวะ ในทาง พระพุทธศาสนา ก็แปลว่า การเลี้ยงชีพโดยชอบประกอบอาชีพที่สุจริต คือ สอนให้หลักเลี้ยงในการ เลี้ยงชีพที่ไม่ส่อไปด้วยธรรม เช่น การเว้นจากการค้าขายอาวุธที่สามารถฆ่าชีวิตได้ เว้นจากการค้าขาย สัตว์ที่มีชีวิตเพื่อฆ่า เว้นจากการค้าขายสิ่งที่ส่งเสริมให้ขาดสติหรือของหมกตอ เว้นจากการค้าขายยา พิษ และเว้นจากการค้าขายมนุษย์ คือสิ่งเหล่านี้ไม่ควรเข้าไปข้องแวะเกี่ยวข้องโดยประการทั้งปวง เพราะเป็นอันตรายต่อชีวิตของสัตว์และมนุษย์นั่นเอง^๘

พระปลัดชาญณรงค์ อธิปัญญา กล่าวว่า คำว่า สัมมาอาชีวะ ก็คือ การเลี้ยงชีพในทางที่ ชอบ ไม่ประกอบการค้าเลี้ยงชีพไปในทางที่ผิดศีลธรรม อาชีพที่ประกอบนั้น ต้องไม่เบียดเบียนทั้งแก่ ตนเองและคนอื่นให้ได้รับความเดือดร้อน พุดให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือ เป็นอาชีพที่คอยจะเอาเปรียบผู้อื่น และคอยทำลายผลประโยชน์ของคนอื่นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน เพื่อต้องการให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ก็ต้องช่วยอธิบายขยายความนี้แก่ญาติโยมตามกาล และโอกาสที่เหมาะสม^๙

พระอธิการจันดี จันทโก ท่านกล่าวว่า การเลี้ยงชีพด้วยการประกอบอาชีพสุจริตนั้น สำคัญมาก เพราะการอาชีพต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ในตำบลวังดินของเรามีการส่งเสริม เรื่องของการประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นพืชผักสวนครัว ต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นการหา รายได้หลักของคนในชุมชนเลยทีเดียว ด้วยเหตุนี้คนในตำบลวังดินตอนนี้จึงมีความสุข และอยู่อย่าง ไม่เบียดเบียนกัน อีกทั้งยังส่งผลในด้านเศรษฐกิจอีกด้วย

นายวิรัตน์ อ้วนสะอาด กล่าวว่า หลักสัมมาอาชีวะนี้ก็ได้นำประยุกต์ใช้อยู่เป็นประจำ ก็เนื่อง ด้วยพระสงฆ์นั้นแหละที่ท่านคอยชี้แนะ ว่าอาชีพไหนควรทำหรือไม่ควรทำ ถ้าเป็นการเบียดเบียนคน อื่นทำให้คนอื่นเป็นทุกข์ หรือทำงานที่ทำให้คนอื่นต้องเดือดร้อน ก็ไม่เชื่อว่ามีสัมมาอาชีวะ ตอนนี้ ครอบครัวก็ทำงานตามหน้าที่ และอำนวยความสะดวกพัฒนาสังคมตลอดมา มีความสุขกับงานที่ทำ เพราะนี่แหละคือสัมมาอาชีวะที่แท้จริง^{๑๐}

^๗ สัมภาษณ์ พระมนตรี ตปสีโล, พระสงฆ์วัดวัดยางจุ่ม, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูบรรพตกิจจาทร, เจ้าคณะตำบลวังดิน เจ้าอาวาสวัดวัดยางจุ่ม, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘.

^๙ สัมภาษณ์ พระปลัดชาญณรงค์ อธิปัญญา, เจ้าอาวาสวัดวังดิน, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ อ้วนสะอาด, นายก อบต.วังดิน, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

นายจ่านงค์ บุญน้อย ได้กล่าว พระสงฆ์ในตำบลวังดินนี้ ได้นำหลักธรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และการเลี้ยงชีพให้ถูกต้องตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมือง ในเรื่องของการค้าอาวุธ การค้ามนุษย์ การค้ายาเสพติด การทรมานสัตว์ การค้ายาพิษ เป็นต้น แสดงว่าพระสงฆ์ที่เข้ามาช่วยพัฒนาชุมชน มีความรู้ทั้งทางโลก และทางธรรม แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่ ให้ประชาชนได้เห็นถึงโทษทางพระพุทธศาสนา และโทษทางกฎหมายบ้านเมืองได้อย่างชัดเจน อันจะเป็นเครื่องเตือนใจแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี ในการประกอบอาชีพ หรือการเลี้ยงชีพให้สุจริตทั้งทางโลกและทางธรรมตลอดไป^{๑๑}

สรุปว่า การพัฒนาชุมชนในด้านสังคมนั้นมีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมมาใช้อำนวยประโยชน์แก่ชุมชนโดยแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นหลักสังคหวัตถุ ๔ หรือ สัมมาอาชีวะก็ตาม เนื่องด้วยการพัฒนาด้านสังคมนั้น มีเรื่องคุณภาพชีวิตของคนในสังคมเป็นหลักประกัน สังคมที่มีความสุขย่อมสร้างความมั่นคงให้เกิดแก่คนในสังคมนั้น มิใช่แต่เจริญในด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว ควรเจริญในด้านศีลธรรมควบคู่กันไปด้วย ดังผลจากการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนด้านสังคม ที่ปรากฏอยู่ในระดับมากทุกข้อเรียงตามลำดับ คือ พระสงฆ์มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต มีการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต มีการจัดอบรมธรรมะแก่ประชาชนอยู่เสมอ พระสงฆ์มีส่วนช่วยเหลือสังคมด้วยการบริจาคปัจจัยต่างๆ หรือวัตถุสิ่งของ มอบทุนช่วยเหลือคนในชุมชนอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้ว่าการพัฒนาชุมชนในแต่ละข้อนั้นมีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่นำไปประยุกต์ใช้นั้นคือ หลักสังคหวัตถุ ๔ และหลักสัมมาอาชีวะ เป็นต้น

(๒) การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ

بابาทด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์ถือว่าเข้าไปมีส่วนสำคัญในการผลักดันนโยบายตามโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เป็นผลทำให้เกิดโครงการที่สำคัญตามมา คือ โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้เป็นผู้นำในการกระตุ้นให้เกิดการเสวนาเพื่อรวบรวมปัญหาด้านเศรษฐกิจเป็นผลทำให้ทราบถึงปัญหา และมีการแก้ไขปัญหโดยวิธีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์อย่างเป็นรูปธรรม และเกิดผลชัดเจน ถึงแม้ว่ายังเป็นการเริ่มต้นเข้ามามีบทบาทก็ตาม

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔

พระปลัดชาญณรงค์ อธิปญโญ ได้ให้การสัมภาษณ์ว่า การปฏิบัติกิจวัตรประจำของพระสงฆ์ หนีไม่พ้นในการให้คำชี้แนะแนวทางในการประกอบสัมมาอาชีพของญาติโยม โดยการนำหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปบอกกล่าวขยายใจความถ่ายทอดด้วย วาจาเพื่อโน้มน้าวให้ญาติโยมรู้แจ้งเห็นจริงและยึดมั่นในพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นพระสงฆ์เราก็ต้องมีกลยุทธ์ ที่จะเขาหาญาติโยม เรียกว่าพระสงฆ์เชิงรุกเพื่อต้องการพัฒนาชุมชน คือ ทำเพื่อประโยชน์ของ

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายจ่านงค์ บุญน้อย, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๓ ตำบลวังดิน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

คนส่วนมาก เมื่อญาติโยมเขามีความสุขเราก็พลอยได้อานิสงส์ไปพร้อมกับญาติโยมด้วย บางครั้งญาติโยมอาจจะมองว่า ไม่ใช่กิจที่พระสงฆ์พึงทำก็ตาม แต่เราก็มั่นใจในกรอบของพระธรรมวินัย^{๑๒}

นายศิริโรจน์ ปันแอ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนว่า พระสงฆ์ถือเป็นผู้มีอิทธิพลและบทบาทสำคัญมากต่อประชาชนในพื้นที่ ในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานรัฐหรืองานหลวง ท่านเหล่านี้จะมีวิธีการกระบวนกรในการเชิญชวนด้วยวาาศิล คือ คำพูดที่สามารถโน้มน้าวจิตใจประชาชนได้เป็นอย่างดี การเป็นกัลยาณมิตรที่ดีโดยเป็นธรรมชาติมาก ๆ ทำให้ผู้ฟังฟังแล้วเกิดกำลังใจในการประกอบกิจการงานต่างๆ ให้สำเร็จไปได้ด้วยดีเสมอ จากบทบาทหรือหน้าที่ดังกล่าว ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลกับพระร่วมมือกันเพื่อช่วยกันพัฒนาชุมชนและสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข^{๑๓}

นางกมลวรรณ แก้วแก้ว ได้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า ในฐานะประชาชนคนหนึ่ง ที่ได้อาศัยชุมชนแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัย ที่ประกอบอาชีพ และได้ร่วมงานกับพระสงฆ์ทั้งวัดของตนและวัดใกล้เคียงมาโดยตลอด จะสังเกตเห็นว่า เป็นพระสงฆ์ที่มีความเมตตาสูง ในการช่วยเหลือประชาชน เมื่อประชาชนประสบภัยต่าง ๆ ท่านเป็นกำลังสำคัญในการรวบรวมสิ่งของเพื่อนำไปบริจาค ท่านให้ทั้งความรัก ให้ทั้งกำลังใจ ทำให้ประโยชน์ส่วนรวม ลงพื้นที่สอบถามความเป็นอยู่ของญาติโยมอย่างสม่ำเสมอ นำสรรเสริญกับการทำงานของพระสงฆ์ในเขตพื้นที่นี้จริง ๆ^{๑๔}

การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

พระครูบรรพตกิจจาทร ได้ให้ข้อมูลตอนสัมภาษณ์ว่า คำว่าทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนา ก็คือ ประโยชน์ที่จะได้รับในปัจจุบันนั่นเอง หรือถ้าจะพูดให้ญาติโยมเขาฟังแล้วเข้าใจง่าย ก็คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั่นเอง ถ้าเราบรรยายแบบนี้ ญาติโยมเขาฟังแล้วจะเข้าใจง่ายกว่า เพราะในหลักธรรมดังกล่าวก็พูดถึง วิธีการหรือกระบวนกรในการสร้างคุณภาพชีวิตให้ประสบผลสำเร็จ เช่น สอนให้ถึงความพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ถึงความพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความสุจริตยุติธรรม ถึงความพร้อมด้วยการรู้จักเลือกค้าสมาคมกับคนดี และถึงพร้อมด้วยความเลื่อมซื่อโดยชอบธรรม คือไม่ใช่จ่ายเกินความจำเป็นนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เช่นเดียวกัน เช่น สอนให้เรามีความรู้รอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง สอนให้เราซื่อสัตย์สุจริต มีสติปัญญาในการดำเนินชีวิต มันก็สัมพันธ์กับหลักธรรมที่ว่ามา โครงการตำบลเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ เพราะนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์มาประยุกต์ใช้นั่นเอง^{๑๕}

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระปลัดชาญณรงค์ อธิปญโญ, เจ้าอาวาสวัดวังดิน, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายศิริโรจน์ ปันแอ, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวังดิน หมู่ที่ ๕, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางกมลวรรณ แก้วแก้ว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๕ ตำบลวังดิน, วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูบรรพตกิจจาทร, เจ้าคณะตำบลวังดิน เจ้าอาวาสวัดยางจุ่ม, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘.

พระอธิการสมคิด สุภาจาโร เห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจนั้น พบว่า พระสงฆ์จะเน้นเรื่องความเป็นอยู่และปากท้องของคนในชุมชนเป็นหลัก คือ คนต้องทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อครอบครัว ดังนั้นต้องประกอบด้วยความขยันหมั่นเพียร จะมัวชี้เกียจนอนกินไม่ได้ ฟังต้องใช้จ่ายต่างๆ ก็ต้องดูฐานะและความเป็นอยู่ของตัวเอง ไม่ควรใช้จ่ายอะไรเกินตัว พร้อมทั้งต้องหมั่นเก็บออมรักษาทรัพย์ไว้เพื่อในยามฉุกเฉินหรือมีความจำเป็นเร่งด่วน ในยามเจ็บป่วยนั้นจะได้ไม่ต้องเดือดร้อน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าให้เป็นคนตระหนี่ จนผู้อื่นรังเกียจ ก็ไม่ใช่ ต้องเน้นหลักของความพอเพียง พออยู่พอกิน และพอประมาณเป็นหลัก นอกจากนั้นแล้วจะต้องหมั่นในการสะสมบุญซึ่งเป็นทุนชีวิตด้วยการทำบุญด้วย ถึงจะเรียกว่าเป็นประโยชน์สูงสุดในปัจจุบัน ตามหลักของทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์อย่างแท้จริง^{๑๖}

นายสมบัติ คงทอง กำนันตำบลวังดิน กล่าวว่า ตนเองนั้นเป็นผู้ที่มีส่วนดูแลคนในชุมชนโดยตรง และเคยบวชเรียนมาก่อน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เคยศึกษามาบ้าง ก็มีความเข้าใจอย่างหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์นี้ เมื่อได้ศึกษาที่เข้าใจได้เลยว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำหลักธรรมนี้มาอบรมสั่งสอน ทำให้ได้เรียนรู้ว่าประโยชน์ในปัจจุบันที่เราควรทำให้เกิดต่อคนในชุมชนนั้นมีอะไรบ้าง คือ

๑) คนเราต้องมีความขยันหมั่นเพียร เพราะต้องเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว และต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตน อีกทั้งรายได้จากน้ำพักน้ำแรงที่ทำมาได้อาจต้องไม่ผิดกฎหมาย และสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น โครงการตำบลเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้ประชาชนมีอาชีพมีรายได้เพียงพอมีพอกินไม่เดือดร้อน แต่ทุกคนต้องช่วยกัน และอาศัยความหมั่นในการประกอบอาชีพนั้นด้วย

๒) ทุกคนต้องมีความหมั่นในการรักษา หมายความว่า หามาเท่าไรต้องรู้จักเก็บออม บ้างเพื่อไว้ใช้ประโยชน์ในวันหน้า มิใช่หาได้ร้อย ใช้ สองร้อย อย่างนี้จะยากจนอยู่เหมือนเดิม ถึงแม้จะมีความหมั่นเพียรมากขนาดไหนก็ยังหนีไม่พ้นความจนอยู่ดี โครงการตำบลเศรษฐกิจพอเพียงจึงจัดตั้งกลุ่มเกษตรพอเพียง เพื่อหมั่นในการให้ความรู้อยู่เสมอ

๓) การคบเพื่อนดี ข้อนี้สำคัญมาก อย่างที่เชื่อว่า เพื่อนกินหาง่ายเพื่อนตายหายาก ดังนั้นเมื่อบุคคลจะคบกับใครพึงพิจารณา แต่โดยหลักของคนในชุมชนแล้วในตอนนี้เราสร้างกลุ่มพัฒนาอาชีพตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ถือว่าทุกคนต้องให้ความร่วมมือ และให้สัจจะคำมั่นในการรักษาฐานเศรษฐกิจชุมชนไว้ด้วยกัน เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดคามสามัคคีแล้ว ระบบเศรษฐกิจย่อมดำเนินไปได้

๔) การเลี้ยงชีพตามสมควร ตามฐานะของตน อย่างที่เคยบอกไว้ในตอนต้นว่า เมื่อไม่อย่างจนก็ควรคำนึงถึงความเหมาะสมด้วย อย่าใช้ทรัพย์ที่ทำมาได้เกินความจำเป็น จะได้ไม่ฝืดเคืองและยังสามารถช่วยเหลือคนอื่นได้อีกด้วย

จะเห็นได้ว่าหลักธัมมิกัตถะประโยชน์นี้ หากคนในชุมชนเข้าใจหลักการนำไปใช้และตั้งใจปฏิบัติก็จะเกิดผลแก่บุคคลและครอบครัวอย่างแท้จริง และเมื่อทำได้ทุกคนทุกครอบครัว ก็จะสามารถสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นในชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง ดูแลตนเองและสังคมที่อยู่รอบข้างได้อีกด้วย จึงขึ้นชื่อว่า เป็นหลักธรรมที่เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน และยังส่งผลดีในอนาคตด้วย^{๑๗}

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระอธิการสมคิด สุภาจาโร, เจ้าอาวาสวัดยางโพน, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายสมบัติ คงทอง , กำนันตำบลวังดิน, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๗

นายธงชัย แสนม้น ได้กล่าวว่า การนำหลักธรรมทฤษฎีธรรมมิกัตถะมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตตำบลวังดินพบว่า ประโยชน์ที่ประชาชนในชุมชนวังดินจะได้รับอย่างถาวร ก็คือ วิธีการการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม อันได้แก่ ความขยันหมั่นเพียรประกอบกิจการงานที่ตนชอบ ประกอบกับรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินในการหามาได้ รู้จักเลือกคบเพื่อนที่เป็นทั้งผู้ให้และผู้แนะนำในทางอันเป็นประโยชน์แก่ชีวิต และรู้จักเลี้ยงตนเลี้ยงครอบครัวให้พอดีตามกำลังทรัพย์ที่หามาได้ ใช้จ่ายให้พอประมาณ เพื่อไม่ให้เกิดผลเสียอันจะมีแก่ครอบครัว นี่คือ ประโยชน์ที่จะได้รับจากพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชนให้เจริญยั่งยืน^{๑๘}

ผลจากการเก็บข้อมูลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในด้านเศรษฐกิจนั้นพบว่า มีระดับความคิดเห็นของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.68$) ข้อมูลที่สอดคล้องกันกับการสัมภาษณ์เชิงลึกและการเสวนากลุ่มในประเด็นที่สำคัญ คือ พระสงฆ์มีส่วนส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้ด้วยการเทศนาสั่งสอนเกี่ยวกับการออม มีการจัดการกิจกรรมส่งเสริมในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ในชุมชนโดยผ่านโครงการเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ที่สำคัญคือ พระสงฆ์ยังได้มีบทบาทในการเป็นผู้นำในการเก็บรักษา คูแลทรัพย์สินที่เป็นสมบัติของวัดวาอาราม และส่วนตัวโดยเน้นพอเพียง และยังพบว่า นอกเหนือจากหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถะประโยชน์ที่นำมาประยุกต์ใช้ ยังมีการใช้หลักสัมมาอาชีวะเข้ามาใช้ด้วย เช่น การเทศนาเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพที่สุจริต นำหลักการนี้ไปบูรณาการกับโครงการเศรษฐกิจพอเพียง เกิดเป็นอาชีพการทำผักสวนครัวและทำนาข้าว เป็นรายได้หลักของประชาชนในตำบลวังดินในปัจจุบัน

สรุปว่า การพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์เริ่มเข้ามามีบทบาทอย่างจริงจัง โดยที่โดดเด่นคือมีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ คือ หลักทฤษฎีธรรมมิกัตถะประโยชน์ หลักสัมมาอาชีวะ โดยการบูรณาการทำร่วมกับโครงการตำบลเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีผลมาจากนโยบายแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ทำให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมและเป็นผู้ดำเนินการดำเนินกิจกรรมมากขึ้น ทำให้ประชาชนมีความใกล้ชิดและซึมซับหลักธรรมที่นำมาให้อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเทศนาสั่งสอน การทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีในการนำหลักธรรมมาใช้ จนเกิดประโยชน์สูงสุดด้านเศรษฐกิจชุมชนอย่างแท้จริง

(๓) การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรม

คณะสงฆ์ในเขตตำบลวังดินตระหนักว่า หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญในวัฒนธรรมไทย เหตุการณ์สำคัญๆ ในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ ศิลปะและวรรณคดีของชาติส่วนใหญ่ เกิดขึ้นด้วยอาศัยวัดเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ วัดเป็นสถานที่รักษาผลงานทางศิลปะของชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวความรักในความเป็นชาติไทยที่สำคัญอย่างหนึ่ง เหตุการณ์ประจำวันและความเชื่อทางไสยศาสตร์ บทบาทพระสงฆ์ในเหตุการณ์ประจำวันของชาวบ้านมีอยู่มาก เช่น ก่อนการเดินทาง การแต่งงาน การรักษาไข้ การสงเคราะห์ การนำโชคมาสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงาน

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายธงชัย แสนม้น, ผู้ใหญ่บ้านวังดิน หมู่ที่ ๒, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๘.

สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วเป็นบทบาทของพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดและสืบสานภูมิปัญญาของท้องถิ่นซึ่งถือได้ว่าเป็นการรักษาวัฒนธรรมให้กับชุมชน

โครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้น โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำในการดำเนินการ ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดยางจุ่ม ตำบลวังดิน นำโดยท่านพระครูบรรพตกิจจาทร เจ้าคณะตำบลวังดิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านที่กำลังจะหายไป ตอนนี้อย่างยังไม่มีการสร้างพิพิธภัณฑ์อื่นใด เพราะเนื่องจากเป็นเพียงการเริ่มต้นโครงการ ซึ่งจะกระทำการส่งเสริมโดยการจัดงานประเพณีเป็นประจำทุกปีก่อน แล้วรวบรวมเอาปราชญ์ชาวบ้านมาจัดเสวนาเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และจะทำการบันทึกไว้ เพื่อให้รุ่นใหม่ได้ศึกษาและสืบทอดกันต่อไปในภายภาคหน้า

การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

พระครูบรรพตกิจจาทร เจ้าคณะตำบลวังดิน เจ้าอาวาสวัดแม่ยางจุ่ม ผู้มีบทบาทในการเป็นผู้นำในการเริ่มโครงการฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เห็นความสำคัญว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมนี้จำเป็นจะต้องนำหลักพุทธธรรมมาช่วยพัฒนาและประยุกต์ใช้ เนื่องจากพระสงฆ์เรามีทุนเดิมคือ ความเข้าใจในการนำหลักธรรมไปใช้อยู่แล้ว แต่เห็นว่าหลักธรรมที่สำคัญควรนำมาใช้คือ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์

๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น
๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา
๓. กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี
๔. สมชีวิตา การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้

ข้อที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้มากที่สุด คือ หลักอุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น หมายความว่าเราต้องหมั่นด้วยการรักษา (อารักขสัมปทา) สองอย่างนี้สำคัญมาก หมั่นด้วยการรักษา คือต้องเร่งฟื้นฟูวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เมื่อฟื้นฟูแล้วต้องหาทางที่จะอนุรักษ์และสืบทอดให้คนรุ่นลูกหลานให้ได้ ตรงนี้สำคัญ ทุกองค์กรในชุมชนต้องช่วยกัน และไม่ปล่อยให้เป็นที่หน้าทีของพระเท่านั้น ต้องมีการถ่ายทอดด้วย หลักธรรมหัวข้อนี้จะมีผลต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชนอย่างแท้จริง เพราะถ้าหากเรามีของดีแต่ไม่รักษาไว้ จะเสียใจในภายหลัง^{๑๙}

การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔

จากการเสวนากลุ่มย่อยพบว่า การพัฒนาในด้านวัฒนธรรมนั้นต้องอาศัยหลักอิทธิบาท ๔ ในการพัฒนาด้วย คือทุกองค์กรต้องนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการดำเนินงานหรือโครงการ เพราะถือว่า คนเป็นคนนำโครงการไปปฏิบัติเมื่อปราศจากอิทธิบาท ๔ กล่าวคือ

๑) ฉันทะ คือความพอใจ หากปราศจากความพอใจในการทำกิจกรรมโครงการต่างๆแล้ว งานด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม คงเป็นไปได้ยาก เพราะไม่มีคนสนใจ เมื่อไม่สนใจ ความขยัน ความเพียรย่อมไม่เกิด ข้อแรกนี้จึงสำคัญมาก

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูบรรพตกิจจาทร, เจ้าคณะตำบลวังดิน เจ้าอาวาสวัดแม่ยางจุ่ม, ๑๘ มกราคม

๒) วิริยะ คือ ความเพียร เป็นผลมาจากข้อแรก ถ้าไม่มีความพอใจ ความเพียรในการจะทำงานย่อมไม่เกิด การทำงานย่อมเชื่องช้า ล้มเหลวในที่สุด

๓) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ เมื่อพอใจและมีความเพียรมากพอ ต้องเอาใจใส่ในการทำงานที่จะทำด้วย เพราะถ้าปราศจากการใส่ใจแล้ว งานก็มักผิดพลาดและบกพร่องไม่บรรลุเป้าหมาย

๔) วิมังสา คอยหมั่นตรวจสอบผลการทำงาน หาข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิม หากไม่มีข้อนี้ก็จะทำให้การทำงานไม่บรรลุ เหมือนทำเสร็จก็ทิ้งไว้ อีกหน่อยก็กลับมาทำเหมือนเดิม โดยไม่ได้สร้างหรือพัฒนาอะไรขึ้นเลย

ดังนั้น การจะพัฒนาด้านวัฒนธรรมจะต้องอาศัยหลักอริยาบทนี้ เพื่อเป็นบาทฐานให้การฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในเขตตำบลวังดินนั้นไปสู่จุดหมาย และทรงคุณค่าตลอดไป^{๒๐}

(๔) การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา

คณะสงฆ์ในเขตตำบลวังดิน ตระหนักถึงความสำคัญในการศึกษา เพราะในอดีต คนในชุมชนวังดินนั้นมีความรู้ร้น้อยเนื่องมาจากปัญหาความยากจนและการเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ แต่ในปัจจุบันได้มีการเปิดโอกาสทางการศึกษามากขึ้น โดยการเรียนนั้นไม่จำกัดอายุ เพศ หรือวัย การศึกษาเป็นรูปแบบของการศึกษาตลอดชีวิต วัตถุประสงค์ต่างๆ ในเขตตำบลวังดิน ได้มีการช่วยกันกระตุ้นในเรื่องการศึกษาโดยเฉพาะ การส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์และสามเณรในการเรียนทั้งปริยัติแผนกธรรมบาลีและสามัญ เพื่อให้มีความรู้จะได้นำมาพัฒนาชุมชนตัวเองให้ทัดเทียมกับชุมชนอื่น ๆ

การประยุกต์ใช้หลักอริยาบท ๔

ในหลักธรรมนี้พระสงฆ์และสามเณร ควรเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรงในการศึกษาเล่าเรียนของตนเองรวมถึงปฏิบัติให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่เด็กและเยาวชนในสังคมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้วพระสงฆ์ในเขตตำบลวังดินนั้นเป็นที่น่าเคารพศรัทธาของประชาชนด้วย เมื่อเป็นแบบอย่างที่ดีประชาชนก็ยิ่งเชื่อถือและปฏิบัติตาม เพราะฉะนั้นหลักอริยาบท ๔ นั้น จึงถือว่ามีความสำคัญต่อการศึกษาและปฏิบัติ การนำไปประยุกต์ใช้ก็คือว่า

๑) ฉันทะ คือมีความพอใจในการที่จะส่งเสริมเรื่องการศึกษาไม่ว่าจะเป็นของพระสงฆ์หรือสามเณร แม้กระทั่งเด็กเยาวชนที่อยู่ในชุมชนให้ได้รับการศึกษา

๒) วิริยะ คือมีความเพียรในการที่จะส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร และเด็กเยาวชน ให้ได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่

๓) จิตตะ มีความใส่ใจ คือมีการมอบทุนการศึกษา และคอยตรวจสอบ หมั่นติดตามการเรียนที่ส่งเสริมอยู่เสมอ และมีความมุ่งมั่นที่จะสนับสนุนต่อไป

๔) วิมังสา พัฒนาด้านการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ และเพิ่มศักยภาพทางการศึกษาให้กับพระสงฆ์สามเณร และเยาวชน ให้ทัดเทียมกับชุมชนเมืองภายนอก

^{๒๐} การเสวนากลุ่มย่อย, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๔.

การทำงานเพื่อการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถือว่าเป็นรากฐานในการที่จะใช้ในการดำเนินชีวิตและการเลี้ยงชีพต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จในอนาคต ที่สำคัญจะต้องส่งเสริมการศึกษาที่มีการได้รับความรู้คู่กับคุณธรรมด้วย^{๒๑}

นายยงยุทธ แสนเชื่อนแก้ว ได้ให้การสัมภาษณ์ว่า ในปัจจุบัน การศึกษาเปิดกว้างสำหรับพระสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นทางธรรมและทางโลก ทำให้พระสงฆ์เกิดการตื่นตัวในการศึกษาหาความรู้มากขึ้น เพื่อสร้างเสริมบุคลิกภาพและสร้างเสริมศักยภาพในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณให้พร้อมสมบูรณ์ และนำความรู้ที่ได้ศึกษานั้นมาบูรณาการประยุกต์ให้เหมาะสมกับชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้เกิดมีประสิทธิภาพ บทบาทของพระสงฆ์ที่ท่าคุณประโยชน์แก่ชุมชนสังคมก็มีมาก เช่นอบรมให้ธรรมะแก่เด็ก เยาวชน การเข้าไปสอนหนังสือในโรงเรียน หรือแม้กระทั่งมีจิตอาสาขึ้นไปพัฒนาชาวเขาอย่างนี้เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าท่านเหล่านี้ มีความพอใจและรักในสิ่งที่ทำ ขยันหมั่นเพียรศึกษาหาความรู้ใหม่ ตั้งจิตจดจ่อกับภารกิจที่ทำ และนำมาปรับปรุงแก้ไขแล้วนำกลับไปถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคมอีก^{๒๒}

(๕) การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

ในด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทเป็นตัวเชื่อมให้คนในชุมชนและองค์กรส่วนท้องถิ่นทำงานร่วมกัน โดยนำหลักธรรมและพิธีการทางศาสนาไปใช้ เช่นโครงการบวชป่า คือการบวชต้นไม้ โดยการนำผ้าสีเหลือง ไปมัดต้นไม้ที่กำลังเจริญเติบโต และเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าต้นไม้ นั้นทุกคนต้องช่วยกันอนุรักษ์ห้ามทำลายโดยเด็ดขาด เพราะได้บวชแล้ว ถือเป็นการสร้างความเชื่อ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกและความละอายต่อการตัดไม้ลายป่า^{๒๓} ดังนั้นการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็น เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน มีผลถึงการประกอบอาชีพ สภาพแวดล้อมด้านอากาศ ด้านสังคมเศรษฐกิจ และด้านอื่นๆ โดยภาพรวม เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ที่ต้องเอื้อต่อการอยู่อาศัยร่วมกับธรรมชาติอยู่แล้ว

การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์

พระครูบรรพตกิจจาทร กล่าวว่า การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการบวชป่า เราสามารถเอาหลักธรรมนี้ไปใช้เพื่อเทศนา ก่อนเริ่มโครงการ เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชน ให้รักและหวงแหนธรรมชาติ เพื่อจะได้อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมีความสุข

^{๒๑} การเสวนากลุ่มย่อย, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายยงยุทธ แสนเชื่อนแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านวังดิน หมู่ที่ ๙, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๓} คณะสงฆ์ตำบลวังดิน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี, รายงานผลการดำเนินโครงการบวชป่า ๒๕๕๖. มปส., (เอกสารอัดสำเนา).

๑) อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต และรักษาหน้าที่ตัวเองไม่เป็นเป็นผู้อื่น และไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม

๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และทรัพย์ที่เป็นสมบัติของโลก อันจะเกื้อกูลการดำรงชีวิตของเราไปจนชั่วลูกหลาน นั่นคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร ไม่ให้เสื่อมสูญหรือหมดสิ้นไป

๓) กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร และพากันปฏิบัติแต่สิ่งที่เกิดประโยชน์ ด้วยการร่วมรักษาสีงแวดล้อม และสามัคคีกันสร้างประโยชน์ให้แก่โลก

๔) สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ ด้วยการเกื้อกูลกับธรรมชาติ อยู่กับสิ่งแวดล้อม ไม่คิดทำลาย เพราะรู้ว่าสิ่งนี้จะเป็นสิ่งที่สร้างชีวิตให้กับคนเราและลูกหลาน และจะไม่ได้รับผลกระทบจากการทำลายเพื่อความเป็นอยู่อันไม่เหมาะสม

โครงการนี้จะประสบผลสำเร็จต้องประยุกต์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปใช้อย่างนี้ทั้งหมดนี้ก็เพื่อเป็นประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างแท้จริง^{๒๔}

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔

พระปลัดชาญณรงค์ อธิปญโญ กล่าวว่า หลักอิทธิบาท ๔ เป็นบาทฐานแห่งความสำเร็จในทุกด้าน คนเราเมื่อนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปประยุกต์ใช้ด้านไหนก็สำเร็จ ด้านสิ่งแวดล้อมก็เหมือนกัน การที่เราจะทำโครงการบวชป่านี้ ถ้าไม่ใช้อิทธิบาท ๔ ก็คงสำเร็จไม่ได้ กล่าวคือ

๑) มีฉันทะ คือความพอใจในการดำเนินชีวิต ที่อยู่เอื้อกับสภาพแวดล้อม จะเห็นได้ว่า พระสงฆ์ในทุกวัดได้ทำเป็นตัวอย่างอยู่แล้วในเรื่องของการจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่นน่าอยู่

๒) วิริยะ คือมีความเพียรในการรักษาสีงแวดล้อมนั้นให้คงอยู่ ไม่ตัดทำลาย

๓) จิตตะ มีความใส่ใจ และช่วยกันดูแลตลอดเวลาไม่ให้สูญเสีย

๔) วิมังสา เมื่อมีความพอใจ ความเพียร ความใส่ใจอยู่ ก็ทำให้มันเจริญขึ้น และสมบูรณ์กว่าเดิม ถึงจะเรียกว่าการพัฒนาอย่างแท้จริง^{๒๕}

การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔

นายวิรัตน์ อ้วนสะอาด กล่าวว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจดี เพราะฉะนั้นการที่พระสงฆ์ได้มีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเราย่อมเข้าใจว่าหลักพรหมวิหารเป็นเครื่องคำจูงให้เราอยู่ในโลกนี้ร่วมกับสัตว์และสิ่งมีชีวิตบนโลกได้อย่างมีความสุข กล่าวคือ เมื่อคนเรามีเมตตา คือความรัก มิใช่แต่กับมนุษย์ ควรรักธรรมชาติด้วย เพราะต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน กรุณา คือมีความกรุณา เอื้อเพื่อต่อสัตว์ร่วมโลก ไม่เบียดเบียน หรือฆ่าทำลาย มุทิตา มีความพลอยยินดี เมื่อสิ่งแวดล้อมพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น และยินดีเมื่อมีบุคคลช่วยกันรักษาสีงแวดล้อม สุดท้ายคือ อุเบกขา มีใจเป็นกลาง ไม่อคติโก่งหรือเอนเอียง หรือเห็นผลประโยชน์มากกว่าส่วนรวม

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูบรรพตกิจจารุ, เจ้าคณะตำบลวังดิน เจ้าอาวาสวัดยางงุ่ม, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระปลัดชาญณรงค์ อธิปญโญ, เจ้าอาวาสวัดวังดิน, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

และพึงระลึกอยู่เสมอว่า สิ่งแวดล้อมนี้มีคุณค่าแก่เราเราจะรักษาให้คงเดิม เพื่อประโยชน์ของมวลมหาชน ในการอยู่ร่วมกันบนโลกใบนี้อย่างมีความสุข^{๒๖}

การประยุกต์ใช้หลักสัมมาอาชีวะ

พระปลัดชาญณรงค์ อธิปญโญ กล่าวว่า คำว่า สัมมาอาชีวะ ก็คือ การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ ไม่ประกอบกรเลี้ยงชีพไปในทางที่ผิดศีลธรรม อาชีพที่ประกอบนั้น ต้องไม่เบียดเบียนทั้งแก่ตนเองและคนอื่นให้ได้รับความเดือดร้อน รวมไปถึงไม่เบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งปดล้อม พุดให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือ เป็นอาชีพที่คอยจะเอาเปรียบผู้อื่น และคอยทำลายผลประโยชน์ของคนอื่นอยู่หรือของส่วนรวมตลอดเวลา ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อต้องการให้ชุมชนอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างมีความสุข ก็ต้องช่วยอธิบายขยายความนี้แก่ญาติโยมตามกาลและโอกาสที่เหมาะสม^{๒๗}

นายจำนงค์ บุญน้อย ได้กล่าว พระสงฆ์ในตำบลวังดินนี้ ได้นำหลักธรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และการเลี้ยงชีพให้ถูกต้องตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมือง ในเรื่องของการค้าอาวุธ การค้ามนุษย์ การค้ายาเสพติด การทรมานสัตว์ การค้ายาพิษ เป็นต้น แสดงว่าพระสงฆ์ที่เข้ามาช่วยพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่ ให้ประชาชนได้เห็นถึงโทษทางพระพุทธศาสนา และโทษทางกฎหมายบ้านเมืองได้อย่างชัดเจน อันจะเป็นเครื่องเตือนใจแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี ในการละอายต่อการตัดไม้ทำลายป่า และควรหมั่นในการประกอบอาชีพ หรือการเลี้ยงชีพให้สุจริตทั้งทางโลกและทางธรรมตลอดไป^{๒๘}

จากการที่ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตตำบลวังดิน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ทั้ง ๕ ด้าน จะพบว่าในทุกด้านนั้นพระสงฆ์ได้นำหลักพุทธธรรมไปใช้อยู่ในระดับที่มาก สอดคล้องกับการศึกษาเชิงปริมาณโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด คือ ด้านการศึกษา รองลงมาด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจตามลำดับ โดยการพัฒนาในแต่ละด้านได้ใช้หลักพุทธธรรมที่สำคัญคือ ๑) สังคหวัตถุ ๔ ๒) ทิฐุธัมมิกัตถะประโยชน์ ๓) อิทธิบาท ๔ ๔) พรหมวิหาร ๔ และ ๕) หลักสัมมาอาชีวะ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากข้อมูลภาคสนาม คือการเสวนากลุ่มย่อยพบว่า พระครูบรรพตกิจจาทร กล่าวว่า ในฐานะเป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้มานานพอสมควร เห็นการเปลี่ยนแปลงมากี่มาก โดยเฉพาะการเปลี่ยนในเรื่องของการบริหารจัดการองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ในอดีตการบริหารจัดการหรือการพัฒนาชุมชน เป็นการรับผิดชอบขององค์กรใดองค์กรหนึ่งในการที่

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ อ้วนสอาด, นายก อบต.วังดิน, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระปลัดชาญณรงค์ อธิปญโญ, เจ้าอาวาสวัดวังดิน, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายจำนงค์ บุญน้อย, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๓ ตำบลวังดิน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

จะเข้ามาพัฒนา ทำให้การพัฒนาล่าช้าและขาดประสิทธิภาพ ในขณะที่ไม่ว่าจะเป็นประชาชนหรือแม้กระทั่งพระสงฆ์เองจะทำอะไรมากก็ได้ ทำได้ก็แค่การให้คำปรึกษาแนะนำตามอัตภาพที่จะกระทำได้ ในปัจจุบันภาครัฐได้มองเห็นถึงความสำคัญของประชาชนเป็นหลัก โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณภาพของชุมชน มีโครงการหลายโครงการ ที่แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจในการพัฒนาชุมชน หรือความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น โครงการตำบลเศรษฐกิจพอเพียง หรือโครงการผักปลอดสารพิษ โครงการพืชผักสวนครัว พืชรั้วกินได้ เป็นต้น นอกจากนี้ ปัจจุบันรัฐบาลได้คืนอำนาจให้กลับคืนสู่ประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และตรวจสอบกระบวนการการทำงานของภาครัฐ เพื่อให้การบริหารเกิดมรรคเกิดผล และเอื้อประโยชน์แก่ประชาชนให้มากที่สุด ซึ่ง พระครูโสภณจิตการ เจ้าคณะตำบลวังงาม เจ้าอาวาสวัดวังขอน ได้เสนอเพิ่มเติมว่า “การที่ภาครัฐก็ดี ภาคเอกชนก็ดี ได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ในปัจจุบันได้มีการนิมนต์พระเข้าไปให้ธรรมะ เพื่อบ่มเพาะเรื่องคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดจิตสำนึกในการรับผิดชอบร่วมกัน ในการอยู่ร่วมกันขององค์กรหรือของชุมชน เพื่อเสริมสร้างพลังจิตให้เข้มแข็งในการจะพัฒนาสังคมประเทศชาติ ทำให้พระสงฆ์ในปัจจุบันมีบทบาทมากและได้แสดงศักยภาพที่ตนได้ศึกษาค้นคว้ามา ไม่ว่าจะเป็นทางธรรมหรือทางโลก ทุกสิ่งที่กระทำ ทุกคำที่พูดล้วนแล้วแต่มีจุดหมายเพียงหนึ่งเดียว นั่นก็คือเพื่อต้องการพัฒนาจิตใจ พัฒนาชุมชนและสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ปราศจากการทะเลาะแตกความสามัคคี”^{๒๙}

สรุปความว่า การพัฒนาชุมชนสังคมประเทศชาติ ไม่ใช่เป็นภาระหรือหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งในการบริหารจัดการ แต่เป็นภาระหน้าที่ที่ทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบร่วมกัน แบ่งปันกันไปตามบทบาทหน้าที่ เช่น ภาครัฐสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณ ประชาชนสนับสนุนเรื่องแรงงาน พระสงฆ์สนับสนุนในเรื่องของการให้คำปรึกษาตามหลักธรรมคำสอน เป็นผู้นำทางด้านจิตใจ เพื่อพัฒนาชุมชนสังคมและประเทศชาติ ให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยยึดหลักความรัก ความเมตตา ความเอื้ออารีไมตรีจิตซึ่งกันและกัน อันเป็นหนทางจะนำประเทศชาติไปสู่ความสงบร่มเย็นในอนาคตสืบต่อไป

^{๒๙} เสวนากลุ่มย่อย, ณ ศาลาการเปรียญ วัดยางจุ่ม ตำบลวังดิน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี, วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๘.